

Iroda ALMARDANOVA,
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti nodavlat ta'lim muassasasi
Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasida o'qituvchisi
E-mail: irodaalmardonova1404@gmail.com
Tel: (91) 976 14 20

Termiz davlat universiteti O'zbek filologiyasi fakulteti o'zbek tili va adabiyoti kafedrasida dots.v.b. f.f.f. doktori G.Begmatova taqrizi asosida

GENETIK DESCRIPTION OF ECONOMIC TERMS IN EXPLANATORY DICTIONARIES OF THE UZBEK LANGUAGE

Annotation

In this article, the genetic description of languages in the geneological analysis of terms related to a field, the aspects that should be paid attention to, the origin of economic terms, their variants in other languages of the language family to which they belong, similarities and differences between them different aspects are highlighted. Recommendations are given about adding news to the explanations of economic terms in explanatory dictionaries of the Uzbek language.

Key words: Genetics, geneology, language family, language group, language origin, related languages, phonetics of related languages, grammar of related languages.

ГЕНЕТИЧЕСКОЕ ОПИСАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ В ТОЛКОВЫХ СЛОВАРЯХ УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В данной статье генетическое описание языков при генеологическом анализе терминов, относящихся к определенной области, аспекты, на которые следует обратить внимание, происхождение экономических терминов, их варианты в других языках языковой семьи, к которым они принадлежат, выделяются сходства и различия между ними в разных аспектах. Даны рекомендации по добавлению новостей в пояснения экономических терминов в толковых словарях узбекского языка.

Ключевые слова: Генетика, генеология, языковая семья, языковая группа, языковая сеть, родственные языки, фонетика родственных языков, грамматика родственных языков.

O'ZBEK TILINING IZOHLI LUG'ATLARIDAGI IQTISODIY TERMINLARNING GENETIK TAVSIFI

Annotatsiya

Ushbu maqolada biror sohaga oid terminlarni geneologik tahlil qilishda tillarning genetik tavsifi, ularda e'tibor qaralishi lozim bo'lgan jihatlar, iqtisodiy terminlarning qaysi tildan kelib chiqqanligi, o'zi mansub bo'lgan til oilasidagi boshqa tillardagi variantlari, ular orasidagi o'xshash hamda farqli jihatlari yoritib o'tilgan. Iqtisodiy terminlarning o'zbek tilining izohli lug'atlaridagi izohlariga yangiliklar kiritish haqida tavsiyaviy fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Genetika, geneologiya, til oilasi, til guruhi, til tarmog'i, qardosh tillar, qardosh tillar fonetikasi, qardosh tillar grammatikasi.

Kirish. Tillarning genetik tasnifi yoki genetik xususiyati haqida fikr yuritishdan avval genetika atamasi va uning kelib chiqishiga nazar tashlamog'imiz maqsadga muvofiq.

Genetika – yunoncha «geneticos» so'zidan olingan bo'lib, tug'ilish, kelib chiqish degan ma'noni ifodalaydi. Genetika tirik organizmlarning irsiyati va o'zgaruvchanligi to'g'risidagi fan bo'lib, biologiyaning alohida shoxobchasi hisoblanadi. Genetikani mustaqil fan sifatida rasmiy tan olinishida 1900-yil gollandiyalik Gugo de Friz, germaniyalik Karl Korrens va avstriyalik Erix Chermaklarning duragaylash bo'yicha olib borgan ishlari katta ahamiyatga ega bo'ldi[1]. Keyinchalik bu tushuncha barcha sohalarda o'zining ma'lim bir vazifasi bilan kirib kela boshladi. Xususan, tilshunoslik, sotsiologiya, psixologiya va boshqa ko'plab fanlarda genetika va unga oid bo'lgan birliklar paydo bo'la boshladi. Tilshunoslikda bizga ma'lumki, tillarni bir nechta jihatlariga ko'ra tasniflab o'rganilgan. Jumladan, morfologik, geneologik va tipologik jihatdan tasniflar shular jumlasidandir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Dastlab tillarni qiyosiy-tarixiy metod asosida o'rganish dunyo tilshunosligida nemis tilshunoslari F.Bopp (1791-1867) va J.Grimm (1785-1863), daniyalik tilshunos R.Rusk (1787-1832) va rus filologi A.X.Vostokov (1781-1864)[2] larning ilmiy izlanishlarida o'z aksini topgan. Tillarning qiyosiy-tarixiy metod asosida o'rganish natijasida tilshunos olimlar tillarni qarindoshlik jihatiga ko'ra til oilalariga tasniflashgan. Bundan tashqari xronologik metod asosida ham tillarni geneologik tasnif qilishda foydalaniladi. Tilshunos olim A.Abduazizovning ta'kidlashicha, "...tillarni qiyosiy-tarixiy metod asosida o'rganish natijasida, tillarning qarindoshligi, ularning bobo til(protoil)dagi fonetik tizimlarini tiklash ishlari amalga oshiriladi[3]". Tillar kelib chiqishiga ko'ra bir-biri bilan qarindosh bo'lib, bir bobo tilga borib taqaladi. Ular fonetik jihatdan bir-biriga o'xshash bo'lib, ba'zi jihatlaridan farqlanadi. Ammo grammatik shakllari jihatidan bir-biriga ancha yaqin turadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Hozirgi kunda tilshunoslik rivojlanishi natijasida bir qator yangi yo'nalishlar, yangi nazariyalar, faktlar asosidagi qarashlar boyib bormoqda. Xuddi shunday leksikonimizda ham davr o'tishi bilan bir qator yangi sohaviy terminlar paydo bo'lmoqdaki, ularning tadqiqi va lingvistik tahlili hali to'liq o'rganilgan emas. Shu bois maqolamizda ushbu yo'nalishda, ya'ni O'zbek tilining izohli lug'atlaridagi sohaviy terminlarni genetik jihatdan tahlil qilib, ularning geneologiyasiga oid xususiyatlarni, sintez, qiyoslash va component tahlil metodlari asosida tadqiq etdik.

Tahlil va natijalar. Tillarni geneologik tasnifi sifatida tilshunos olimlar turli xil birliklarni mezon sifatida olishadi. Chunonchi, N.Uluqovning tasnifiga ko'ra quyidagilar geneologik tasnif birligi sifatida qaraladi:

- Tillar makrooilasi
- Til oilasi
- Til tarmoqlari (shaxobchalari)
- Til guruhi
- Til guruhchasi

Til
Lahja
Sheva[4]

Olimning ta'kidlashiga ko'ra yuqoridagi birliklar tillarni geneologik tasniflash uchun muhim omillar hisoblanadi. Birma-bir ko'rib o'tadigan bo'lsak, dastab til makrooilasi birligiga e'tibor qaratishimiz joiz.

Til oilasi – bir-biriga fonetik, grammatik jihatdan yaqin bo'lgan tillar guruhi. Til oilalari yirik guruhi makrooilalarga atamasi bilan nomlanadi. Makrooilalarga o'z navbatida, guruhlar bo'linadi va bu guruhlar ham bir nechta tillarni o'z ichiga olish orqali tarmoqlanadi. Til oilalarining bunday munosabatini tur va jins munosabati, ya'ni giponimik munosabatga misol qilib olishimiz mumkin. Tilning eng yirik makrooilasi giperonim, qolgan kichik guruhchalar giponim hisoblanadi. Bu jarayon, o'z navbatida, tillarning ichki bo'linishlari natijasida o'zgarib boradi. Demak, turni ifodalagan birlik giperonim, jinsni ifodalovchi birlik giponim deb ataladi. Til oilalarining tur jins munosabati bo'yicha tarmoqlanishiga quyidagi jadvalda misol sifatida ko'rib o'tishimiz mumkin. Til oilalarini tashkil etuvchi guruhlar, guruhchalar, tillar, shaxobchalar, lahja va eng so'ngida shevalar ham ushbu lingvistik munosabatga misol bo'la oladi. (1-jadval)

1-jadval. Til oilalari guruhchalari va tarmoqlari

OLTUQ TILLAR OILASI	Turkiy tillar oilasi	<ol style="list-style-type: none"> 1) turk tili - o'tm ishda Usmonli tili deb atalgan; yozuvi 1929-yildan e'tiboran lotin alifbosiga asoslangan, ungacha bir necha asrlar davomida arab alifbosida ish ko'rgan; 2) ozarbayjon tili; 3) turkm an tili; 4) gagauz tili; 5) qrim -tatar tili; 6) qorag'oy-balqar tili —Kavkazda yashovchi qoraqoy va balqar eiatl an so'zlashadigan til; 7) qo'miq tili — Dog'istonda yashovchi qo'miqlar tili; 8) n o'cg'oy tili; 9) qaray tili; 10) ta tar tili; 11) boshqird tili; 12) shor tili; 13) xakas tili; 14) tuva tili; 15) yoqut tili; 16) dolgan tili; 17) qozoq tili; 18) qirg'iz tili; 19) o 'zbek tili; 20) qoraqalpoq tili; 21) uyg'u r tili; 22) chuvash tili.
	Mo'g'ul tillari guruhi	<ol style="list-style-type: none"> 1) mo'g'ul tili —yozuvi 1945-yildan e 'tiboran rus alifbosiga asoslangan. Ungacha qadimgi uyg'ur yozuvi asosidagi mo'g'ul alifbosidan iborat bo'lgan; 2) buryat tili; 3) qalmoq tili.
	Tungus-manjur tillari guruhi	<p>A. Sibir tillari guruhi</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) evenk (tungus) tili; 2) even (lamut) tili. <p>B. Manjur tillari guruhi</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) manjur tili; <p>C. Amur tillari guruhi</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) nanay tili; 2) udey tili; 3) orog tili. <p>4. Hech bir til guruhiga kirmagan uzoq Sharqning ayrim tillari</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) yapon tili; 2) ryukyus tili ~ yapon tili bilan qarindosh til; 3) koreys tili[5].

Bu qarashdan biroz farqli o'laroq, I.Yo'ldoshev hamda O.Sharipovalar tillarni geneologik tasniflashda "...guruhlarga ajratilgan tillarning kelib chiqishi, so'zlarning paydo bo'lishi va manbai ularning ma'no jihatdan yaqinligi, shu bilan birga, ulardagi tovushlar va affikslar o'xshashligi hisobga olinadi[6]", - deb hisoblashadi.

Ko'rinib turibdiki, ushbu masala bo'yicha tilshunos olimlarning qarashlari turlicha. Bir guruh olimlar geneologik tasnif uchun faqatgina tillarning fonetik jihatini asos qilib olishgan bo'lsa, boshqa guruhi esa tillar geneologik tasniflashda fonetik jihatlardan tashqari, kelib chiqishi, grammatik jihatlari kabi bir qator faktorlarga ham ahamiyat berishadi. Bizningcha ham, grammatik jihatlar geneologik tasniflashda muhim rol o'ynaydi.

Sohaviy terminlarni tahlil qilishimizda o'zbek tilining izohli lug'atlaridagi iqtisodiy terminlarni geneologiyasini aks ettiruvchi barcha jihatlarni ko'rib o'tamiz.

Iqtisodiyotga oid quyidagi terminlar o'zbek tilining izohli lug'atlaridan faqat so'zlik, maqolot va illustrativ misollar shaklida izohlangan. Ba'zi birlarininggina qaysi tildan kirib kelganligi haqida qisqacha ma'lumotlar uchraydi. Chunonchi, ribo, natura, kapital, bazis, balans, musodara kabi birliklarning geneologiyasiga e'tibor berib o'tamiz.

Ribo – (arabcha – sudxo'rlik; poraxo'rlik). Qarzga beriladigan puldan olinadigan foyda (foiz); sud[7]. Ushbu atama Xom-som tillar oilasining som tillari tarmog'iga kiruvchi arab tiliga mansub birlik hisoblanadi.

Arab tilida ribo so'zi bilan "alriba" – الربا, ya'ni "sudxo'rli, sudxo'rlik qilish fe'lidan kelib chiqqan. So'zlik Xom-som tillar oilasining Som tillar guruhidagi amxar tilida quyidagicha ifodalanadi.

Arab tilida – "alriba" – الربا;

Amxar tilida – "a:rat'a" – አራጥ;

E'tibor beradigan bo'lsak, so'z har ikki tilda ham deyarli bir xil tovushlardan tashkil topgan, har ikki tilda a tovushi bilan boshlanib, xuddi shu tovush bilan tugagan. Fonetik jihatdan bir-biriga juda yaqin hisoblanadi.

Endi ko'rib o'tishimiz joiz bo'lgan so'zlikning kelib chiqish tarixiga e'tibor beradigan bo'lsak, bu atama asli, diniy istiloh sifatida islom diniga e'tiqod qiluvchi mamlakatlarida mavjud bo'lib, uning islomdagi to'liq tavsifi quyidagicha: "Ulamolar oldi-sotdi bilan riboning o'rtasidagi farqni bayon qilib bunday deyishgan: Masalan, bir kishi o'n dirhamlik kiyimni yigirma dirhamga oldi. Bu farq o'zaro muqobil bo'la oladi. Chunki bunda ikki tarafdin ham rozichilik bor. Kiyim bilan pul bir-biri uchun moliyatda tenglashdi. Hech bir taraf o'rinsiz biror narsa olgan bo'lmadi, balki ikki taraf rozilik bilan foyda ko'rishdi. Ribo esa o'n dirhamini yigirma dirhamga sotishga o'xshaydi, chunki bunda o'n dirham ortiqcha pul beo'rin olingan hisoblanadi. Kimdir: "O'rtadagi

muhlat-chi, o'sha o'rin bo'ladi", deyishi mumkin. Yo'q, muhlat berish hech qanday mol emas, biror bir narsa ham emaski, u ortiqcha o'n dirhamga pullansa. Farq mana shunda. Riboning harom qilinishi haqida bir necha fikrlar bor. Avvalo, ribo birovning molini evvasiz, o'rniga biror narsa bermasdan olishdir. Ikkinchisi, ribo muomalasi insonlarni halol oldi-sotdi bilan shug'ullanishdan man qilib qo'yadi. Boisi moli ko'p odam o'zini qiyinchilik va mehnatga urmasdan, molining ko'payishini xohlaydigina emas, balki insofsizlarcha xohlaydi. Bu esa insonlar orasida tijorat manfaatlarining yo'qolishiga sabab bo'ladi. Uchinchisi, ribo insonlar o'rtasidagi qarz olish va berish muomalasining yo'qolib ketishiga sabab bo'ladi. Ribo agar harom bo'lsa, insonlar ko'ngillari to'q holda bir-birlari bilan pul oldi-berdisini, qarz berish va olishni xotirjam yo'lga qo'yadigan bo'ladilar. To'rtinchisi, riboning harom ekanini Qur'onning oyatlari ochiq-oydin bayon qilib qo'ydi. Bu harom qilinishda ko'pdan-ko'p hikmatlar bordir"[8]. Ko'rinib turibdiki, ushbu atamaning asli mohiyati Qur'oni Karim, hadisi shariflar va islom fiqhiga oid turli ilmiy asarlarda o'z tasdig'ini topgan. Atama vaqt o'tishi bilan ma'nosini kengaytirib, iqtisodiyotga oid termin sifatida ishlatila boshlangan. Hozirgi muomaladagi o'zbek adabiy tilida esa atamaning iqtisodiyot tarmog'ida qo'llanilish darajasi anchayin nafaol holatga kelib qolgan. Atama faqatgina diniy matnlarda faol tarzda uchrashi kuzatiladi.

Natura – (lotincha, xossa, xususiyat; kishining xulq-atvori; tabiiy mayl; tabiat) Pul o'rniga to'lanadigan mol., mahsulot.

Kolxozchilar mehnatiga haq to'lash, ularning mehnatini natura va pul bilan rag'batlantirish sistemasi takomillashtirildi. (Gazetadan)[9]

Atama geneologik jihatidan Hind - Yevropa tillari oilasining Roman tillari guruhchasi O'lik tillar tarmog'iga kiradi. Ushbu guruhchaga kiruvchi boshqa tillarda quyidagicha ifodalanadi:

Lotin tilida – natura;

Rumin tilida – naturā;

Fransuz tilida – nature;

Italyan tilida – natura;

Ispan tilida – naturaleza;

Portugal tilida – natureza.

Lotin va fransuz tilida bir xil grafika asosida yozilsa-da talaffuzda sezilarli farq qiladi. Ammo fonetik tarkibi jihatidan bir-biriga juda yaqin yoki ba'zilar umuman bir-biridan farq qilmasligiga guvoh bo'lamiz.

Ushbu so'zlik asli o'zagidan anglashilganidek, xulq-atvor, tabiat, borliqqa oidlikni bildiradi. So'z asosidan keyinchalik vaqt o'tishi natijasida ko'plab, yangi atamalar paydo bo'lganki, bu atamalar, adabiyot, san'at, rassomchilikda yangi oqim – naturalizmning vujudga kelishini ta'minlagan. Xuddi shunday natura atamasi iqtisodiyotda ham biror kishining mehnati uchun pul o'rniga oziq-ovqat, kiyim-kechak yoxud insonning kundalik turmush tarzi uchun kerak bo'ladigan birlamchi mahsulotlar bilan to'langan. Natura shaklida haq to'lash dastlab, o'rta asrlar Yevropa feodal jamiyatida vujudga keladi. Katta yer egalari o'zlarining qo'l ostidagi ishchilariga yetishtirilgan hosildan, fabrika egalari esa ishlab chiqarilgan mahsulotdan ishchilarga haq sifatida berishgan. Aksariyat hollarda mahsulotning sifatsiz turi ularga shu ko'rinishda taqdim etilgan. Chor Rossiyasi vatanimizni mustamlakaga aylantirgandan so'ng, bizning iqtisodimizda ham natura atamasi keng foydalanila boshlandi. Buning yaqqol misoli sifatida akademik G'.G'ulomning "Shum bola" qissasida Sariboy bo'lisning Qoravoy uchun ikki pud o'n yeti qadoq olma berishga, cho'ponning Omonga bir yilga ikki to'xli-yu bir echki berishga kelishganlari yaqqol misol bo'la oladi. Demak, natura ko'p hollarda xo'jayinning faoliyati bilan bog'liq bo'lgan mahsulotlardan haq sifatida to'lanadi.

Kapital – (nemischa – kapital/lotincha – capitalis – bosh, asosiy) O'zini-o'zi ko'paytirish uchun foydalaniladigan, o'z egasiga foyda, daromad keltiradigan boylik (qimmatli qog'ozlar, pul mablag'lari, moddiy mol-mulk va sh.k.)(10)

Ushbu birlikning lotin tilidagi shakli ham geneologik jihatdan Hind - Yevropa tillari oilasining Roman tillari guruhchasi O'lik tillar tarmog'iga kiradi. Roman tillar guruhiga kiruvchi boshqa tillarda quyidagicha ifodalanadi:

Lotin tilida – capitalis;

Fransuz tilida – capital;

Italyan tilida – capitale;

Ispan tilida – capital;

Portugal tilida – capital;

Rumin tilida – capital;

Makedon tilida – капитал.

Ushbu birlik tillarda fonetik va grafik jihatdan bir-biriga yaqin bo'lsa-da, talaffuz jihatidan sezilarli farq qiladi.

Nemis tilidagi varianti Hind-Yevropa tillari oilasining German tillar guruhi G'arbiy german tillari tarmog'iga mansub.

Atama nemis tiliga qardosh bo'lgan ingliz tilida quyidagicha ifodalanadi:

Nemis tilida – kapital;

Ingliz tilida – capital.

Ushbu atama XVIII asr boshlarida nemis va fransuz tillarida vujudga kela boshlagan[11]. O'rta asrlar dehqonlarida bosh ma'nosini anglatish uchun qo'llangan so'z hisoblanadi. ya'ni lotin tilida caput - bosh degan ma'noni ifodalaydi. Ammo kapital so'zini talaffuz qilish ularga birmuncha qiyinchilik tug'dirgani sababli, uni avvaliga katel, ya'ni qoramol shaklida qo'llashgan. Bizga ma'lumki, chorvani hisobini aniqlashtirishda bosh yoki tuyuq so'zlaridan foydalanamiz. O'sha davrda ham chorvador dehqonlar qoramollarini katel shaklida atashgan. Negaki, dehqonning bor kapitali, ya'ni moddiy boyligi, zaxirasi, asosan, qoramollardan tashkil topgan va bu asosiy mablag' manbaya hisoblangan. Atama keyinchalik fransuz va ingliz tillariga o'zlashgan, davrlar o'tishi natijasida ma'nosi kengayib, jamlangan, foydalanishga tayyor holdagi ko'chadigan mol-mulklar yig'indisi ma'nosini o'zida mujassamlashtirgan.

Bazis – (yunoncha. basis – asos) Jamiyat taraqqiyotining ma'lum tarixiy bosqichida yuzaga keladigan ishlab chiqarish munosabatlari yig'indisi.

Bazis jamiyat taraqqiyotining muayyan bosqichidagi iqtisodiy tuzumdir[12]. Atama Hind-Yevropa tillar oilasining Grek tili guruhiga mansub yunon tilidan kelib chiqqan. Aytib o'tishimiz joizki, hozirgi kunda ushbu til oilasining Grek tili guruhiga kiruvchi boshqa til mavjud emas.

Bu atamaning e'tiborimizni tortgan jihati shundan iboratki, atama turli xildagi iqtisodiyotga oid lug'atlarda turlicha izohlangan.

Chunonchi, 1999- yilda Rayzberg B.A., Lozovskiy L.Sh., Starodubseva E.B. Rossiya va boshqa bozor iqtisodiyotiga ega mamlakatlarning iqtisodiy sektorida qo'llaniladigan 10 mingdan ortiq atamalarni o'zida jamlagan "Zamonaviy iqtisodiy lug'at"(Современный экономический словарь) nomli elektron lug'atda bazis atamasi haqida quyidagicha ta'rif berilgan:

Bazis – savdolanish predmeti bo‘lgan birja kortirovkasi uchun mukofot yoki undan chegirma. Bu tovarlarning turi va sifatiga, yetkazib berish shartlariga, to‘lovlarga va boshqa omillarga bog‘liq[13].

Rus iqtisodchilari tomonidan yaratilgan “Bank va moliya atamalarining terminologik lug‘ati”(Терминологический словарь банковских и финансовых терминов) nomi ostidagi elektron resursda esa: “Bazis - haqiqiy mahsulot narxi va birja kortirovkasi orasidagi farq”[14], - deya izohlangan.

Demak, atamaning ma‘nosini har bir olim o‘z nuqtayi nazaridan kelib chiqib, talqin qilgan. Shunday bo‘lsa-da, dunyo iqtisodiyotida faol qo‘llanayotgan bu kabi terminlar mohiyatini mukammallashtirgan holda o‘zbek tilining izohli lug‘atining keyingi nashrlariga kiritilsa, maqsadga muvofiq bo‘lar edi. Buning uchun mukammal izohni o‘zimiz uchun tanlab olishga harakat qilamiz. Buning uchun bir qancha iqtisodiy adabiyotlardagi matnlarni tahlilga tortgan holda, eng maqbul variant sifatida 2000-yilda Yefremov T.F. tomonidan tuzilgan “Rus tilining yangi izohli lug‘ati” (“Новый словарь русского языка”)[15]dagi izohni olishimiz mumkin:

Bazis - Jamiyatning iqtisodiy tuzilishini tashkil etuvchi va ustki tuzilmaning mohiyatini belgilovchi tarixiy jihatdan aniqlangan ishlab chiqarish munosabatlari majmui.

Xulosa va takliflar. Fikrimizcha, terminlarni, umuman barcha lug‘aviy birliklarni geneologik jihatdan tahlil qilganda, avvalo, quyidagilarga e‘tibor qaratish joiz:

birlikning qaysi til oilasiga mansubligi;

til oilasidagi boshqa tillar bilan o‘zaro fonetik va grammatik jihatdan o‘xshash va farqli jihati;

birlikning hozirgi anglatgan ma‘nosiga yaqin prototipning mavjudligi yoki mavjud emasligi.

Boshqa tildan o‘tgan iqtisodiy terminlarni izohli lug‘atlarimizga yoki muomalaga olib kirar ekanmiz, ularning eng maqbul va tushunilishi oson, shu bilan birga u anglatadigan mazmunga to‘liq mos tushuvchi jarayonlarga mutanosib bo‘lishiga e‘tibor qaratishimiz lozim.

ADABIYOTLAR

1. A.T.G'ofurov, S.S.Fayzullayev. Genetika. “Tafakkur” nashriyoti, 2010. 4-5 B.
2. <https://elib.bspu.by/bitstream/doc/B2.pdf>
3. A.A.Abduazizov. Tilshunoslik nazariyasiga kirish. “Sharq” nashriyot matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati. Toshkent, 2010. 116 B.
4. Uluqov N. Tilshunoslik nazariyasi. – Toshkent: “Barkamol fayz media”, 2016. –44 B.
5. Yo‘ldoshev I., Sharipova O‘. Tilshunoslik asoslari. – Toshkent: “Iqtisod moliya”, 2007. – 169 B.
6. Shu manba. 155 B.
7. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдлик «Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси»давлат илмий нашриёти, 2006. 3 жилд. 382 Б.
8. Usmon ibn Hasan ibn Ahmad Shokir Xubariy. Durratun nosihiyn. Tarjimon: Abdurahim Mirzo. “Movarounnarh”nashriyoti. Toshkent 2004. 20 B.
9. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдлик «Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси»давлат илмий нашриёти, 2006. 3 жилд. 23 Б.
10. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдлик «Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси»давлат илмий нашриёти, 2006. 2 жилд. 316 Б.
11. <https://ecanet.ru/word/%D0%9A%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BB>
12. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдлик «Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси»давлат илмий нашриёти, 2006. 1 жилд. 140 Б.
13. <http://economics.niv.ru/doc/dictionary/economical/index-193.htm#193>
14. <https://finuslugi.ru/glossariy#symbol=%D0%91>
15. <https://www.efremova.info/letter/+ba.html>